

entrevistem...

Presenta't.

Podria dir que sóc un educador per la pau (entre altres coses) que es va iniciar amb les lluites socials al final de la dictadura, amb la transició democràtica, amb l'objecció de consciència / insubmissió, amb l'ecologia, amb les eines que venien de l'Índia, amb els escrits de Gandhi i amb l'experiència de Lanza del Vasto. A partir de tot això, a poc a poc he tingut la necessitat de formar-me per poder practicar bé l'acció no violenta i després convertir-la en un procés educatiu en tots els nivells (formal, no formal) i en totes les edats.

La pau és...

És un procés actiu de construcció de la justícia a través de fer aflorar, afrontar i transformar de forma positiva i no violenta els conflictes.

L'Anna i la Txell, que havien estat amigues inseparables, es tornen a veure el primer dia de classe després de tot l'estiu sense parlar-se a causa d'un enfrontament que van tenir per un noi... Conflicte resoluble?

Mai hi ha garanties. El que sí que podem fer és posar en marxa un procés dialogat i negociat, amb o sense l'ajuda d'una tercera persona, per parlar del tema. És possible, fins i tot, que no sigui un conflicte real, sinó el que anomenem "pseudo-conflicte", és a dir, un problema de malentesos i desconfiança. L'amistat que han tingut les noies és un punt molt important i positiu a partir del qual començar a treballar per tal de trobar una solució satisfactòria per a ambdues.

Què passa exactament en una baralla o en una discussió?

Parlem de coses diferents. Una discussió no comporta violència i és una bona manera d'afrontar els conflictes, sempre que hi hagi respecte entre ambdues parts. Som diferents i sempre hi haurà disputes, divergències. Una baralla, en canvi, normalment es refereix a quan ja passem als comportaments de vio-

lència directa, a l'agressió. Un dels errors que cometem davant un conflicte és que mesquem la persona i el conflicte i ataquem la persona en lloc d'atacar el conflicte, personalitzant els conflictes, quan hauríem de fer justament el contrari: respectar la persona amb qui tenim el conflicte i atacar el conflicte.

No hi ha conflicte si no hi ha emocions pel mig? És així?

En un conflicte hi ha molts elements, i un d'aquests és el de les emocions. Que n'hi hagi

PACO CASCÓN

Educador per la pau

no és ni bo ni dolent: és. Si no en tinguéssim, no estaríem vius. L'important és aprendre a reconèixer-les i respectar-les, tant les pròpies com les de l'altra part en conflicte, i aprendre a donar-los una via de sortida no destructiva. Negar o reprimir les emocions no és bo i genera violència.

Som o no som persones violentes?

Sempre hi ha hagut debat sobre el tema. Hi ha dos grans corrents. Jo sóc dels que pensen que la violència és una cosa apresada (durant generacions), una cosa cultural. S'ha de diferenciar la violència de l'agressivitat. Aquesta última, l'agressivitat, sí que podríem dir que forma part de nosaltres: està relacionada amb l'instint de supervivència, amb una potencialitat que ens permet ser persones amb identitat pròpia, i està relacionada amb l'assertivitat, per més que moltes persones la contraposen. Ara bé, aquesta agressivitat es canalitza pels mitjans de socialització. Aquí juguem un gran paper. Podem canalitzar-la de forma destructiva, per danyar, i és quan parlem de violència; o podem canalitzar-la de forma constructiva, "amb" els altres, a favor de, per posar en marxa projectes, iniciatives..., i és quan parlem de noviolència (tot junt, traducció del terme hindú "ahimsa", com a proposta propositiva que va més enllà de no actuar violentament). Hi ha una forma pitjor de socialització que està més estesa: treure'ns aquesta agressivitat i convertir-nos en persones passives, indiferents, apàtiques..., que es converteixen en còmplices de la violència.

Passa en infants, en adolescents, i fins i tot entre docents... Com es genera la cultura de l'enemic?

La cultura de l'enemic està molt arrelada a les nostres societats i és la base de la cultura de la guerra. Quan jo veig algú com a enemic, en lloc

de com a persona diferent a mi amb qui puc tenir un conflicte, ja estic en la dinàmica de la guerra. Se'ns ha ficat en aquesta dinàmica des de molt petits, per justificar la guerra. Se'ns ha ensenyat que tothom que sigui diferent és un enemic potencial, algú que ve a arrabassar-me alguna cosa. Aquesta cultura està lligada amb els mitjans, les inseguretats..., i està estimulada per la falta de comunicació, els estereotips, els prejudicis...

La cultura de l'enemic està molt arrelada a les nostres societats i és la base de la cultura de la guerra

En alguna ocasió has comentat que el conflicte és una eina d'aprenentatge, que és positiu. Realment ho poden veure d'aquesta manera dues persones implicades en un conflicte?

Mentre estiguem en un conflicte, no serà una experiència tranquil·la. Per contra, ens implica emocionalment, ens demana dedicar-hi temps, energies. Però ho hem de veure com una oportunitat per créixer: hem de ser capaços de descobrir les necessitats que hi ha a la seva arrel i trobar una manera de satisfer-les tan aviat com sigui possible per millorar i créixer en la nostra relació. Els que ens dediquem a l'educació, no tant les parts, ho hem de veure com una oportunitat d'aprenentatge. Quan hi ha un conflicte no s'ha de reprimir, evitar, ni tampoc solucionar, sinó acompanyar les parts i donar-los eines perquè elles mateixes el puguin resoldre. En la mesura que fem això, estem educant en el conflicte, i ho estem aprofitant com una oportunitat educativa. Una oportunitat per aprendre a dialogar, a negociar, a expressar-nos, a escoltar, a prendre decisions, a analitzar... Estem educant per la vida i donant autonomia per afrontar els conflictes que ens trobarem en ella.

Com es pot reformular en positiu un conflicte?

El conflicte és una palanca de transformació social. Només a través del conflicte podem créixer, avançar, millorar individualment i col·lectivament. Sense conflicte no hi ha vida, no hi ha diversitat. Quan em diuen “aquest col·legi és molt conflictiu”, jo els reformulo: “aquest centre està molt viu”. El problema no és el conflicte, sinó la violència, però no són el mateix. La violència no és el conflicte, sinó la conseqüència. Quan un conflicte no és reconegut i abordat com més aviat millor, de forma positiva, tard o d'hora acaba desembocant en violència.

Al cap i a la fi, en el dia a dia a l'aula, al pati, amb un mateix, etc., ens trobem amb molts conflictes. Llavors, quin és el repte d'educar en i per al conflicte?

Si hi ha dues persones o més en un mateix espai, convivint i passant moltes hores juntes, hi haurà conflictes. Perquè som diferents, i la diversitat és molt enriquidora, però crea divergències, conflictes. Encara que jo resolgui un conflicte, si seguim vius, convivint i essent diferents, en sorgirà un altre. L'important és aprendre a conviure amb el conflicte, aprendre a educar en els conflictes que tenim i per als conflictes que tindrem. Convertir-los en un espai educatiu, com he dit abans, que serveixi no només per arribar a un acord de cara al conflicte, sinó també per anar aprenent actituds i eines que ens serveixin per afrontar-los cada vegada de forma més autònoma i positiva.

I quin és el paper que juga l'escola?

Fonamental, com a element de socialització que és. L'escola ha d'educar, tot i que també ha de dir ben alt que no pot fer-ho sola, que altres factors com la família, els mitjans de comunicació, etc., han de jugar també el seu paper, contribuint en aquesta direcció. Sempre hem de recordar el refrany africà que diu que la tribu educa. L'escola pot posar en marxa espais i eines per tal d'abordar positivament els conflictes: potenciant la provenció, creant tau-

les de negociació, posant en marxa programes d'ajuda entre iguals o de mediació...

Com poden actuar/participar alumnes, professors i comunitat educativa en la cultura per la pau?

Educant en i per al conflicte, ja sigui donant eines perquè els alumnes siguin autònoms, o bé essent un referent i proporcionant espais per aplicar-les. Si quan hi ha un conflicte es reprimeix, es nega o es resol, no se'ls deixa un espai perquè practiquin i siguin protagonistes.

I també motivant-los i generant-los interès pel que passa al seu voltant (en tots els àmbits: local, nacional, internacional...), comentant-ho, analitzant-ho i veient que, en la mesura de les nostres possibilitats, podem fer alguna cosa per canviar-ho.

L'educació en el conflicte es fa necessària des de ben menuts (educació infantil), oi?

És clar. I diria que en aquestes edats és quan més es treballa (tot i que sempre es pot fer més), i que després es va abandonant, do-

nant cada vegada més importància als continguts, fins al punt d'oblidar bastant la part més relacional, de convivència, d'actituds, de valors... L'assemblea de classe, els espais per aprendre a expressar emocions, la creativitat... L'assetjament escolar no és un tema només de secundària i que sorgeix de la nit al dia. Es pot i s'ha de començar a treballar des d'infantil i no pensar i dir, quan hi ha un tracte degradant, "són coses de nens". S'ha de començar a crear una bona relació de convivència des del primer dia de classe en tots els nivells. Quan no dediquem temps a crear grup, a conèixer-nos, a apreciar-nos, a respectar-nos..., ens acabem trobant amb les conseqüències de la falta de convivència. Moltes vegades, en lloc de posar en marxa un bon pla de convivència, el que fem és passar-nos el temps responent als problemes derivats d'aquesta falta de convivència.

Fins que no hi hagi canvis personals no hi haurà canvis més globals?

Jo no ho veig així. Són dues coses que han d'anar paral·leles, no va una abans que l'altra. No hi pot haver canvis globals sense una co-

herència amb canvis personals. Però tampoc es pot pretendre canviar totalment com a persona per tal de ficar-se en processos de canvis globals. Perquè ningú acaba de canviar mai. A més, molts dels canvis personals s'han de produir en la interacció amb les persones i el món que ens envolta, que ens qüestionarà i ens plantejarà reptes. El món no és només una suma de persones, i la simple suma de canvis personals no canviarà el món. Aquests canvis personals els hem de treballar, però també ens hem d'ajuntar amb les altres persones per treballar pels canvis socials i globals. L'important és portar un camí paral·lel i buscar la coherència entre allò personal i allò global.

Quina relació hi ha entre l'autoestima i els conflictes?

Molta, però ha d'anar acompanyada de l'estima cap a les altres persones, en el mateix grau. Quan algú té una autoestima sana, no necessita mesurar-se ni comparar-se amb les altres persones, i encara menys menysprear-les i/o vèncer-les.

Moltes vegades, en lloc de posar en marxa un bon pla de convivència, el que fem és passar-nos el temps responent als problemes derivats d'aquesta falta de convivència

La comunicació és cabdal.

Quan algú sap expressar amb paraules el que sent, el que vol, el que necessita..., és molt més probable que el primer recurs davant el conflicte sigui la paraula. Quan no sap expressar-ho, és molt més fàcil que el primer recurs sigui la violència. Aprendre a expressar-se, aprendre a fer servir els canals de comunicació (verbal i no verbals) de manera adequada i coherent, i aprendre a escoltar activament, són eines fonamentals per a la convivència i la transformació positiva dels conflictes.

Es pot ensenyar per la pau? O n'hi ha prou amb predicar amb l'exemple?

Educar per la pau i pel conflicte ens compromet no només com a professionals, sinó com a persones. Jo puc ensenyar moltes eines que són necessàries, però no serviran si la meua actitud no és coherent amb el que ensenyo i si no poso en marxa estructures també coherents (disposició de l'aula, assemblea de classe, ús i distribució del pati d'esbarjo, sistema d'avaluació, alternatives pedagògiques a la sanció i el càstig...). Són tres elements que han d'estar presents sempre en qualsevol proposta i que toquen les tres violències: la directa, la cultural i l'estructural. S'han de treballar els comportaments, les actituds i les estructures.

Educar per la pau i pel conflicte ens compromet no només com a professionals, sinó com a persones

Com es pot resoldre un conflicte per tal que totes les parts implicades guanyin?

No sempre és possible al cent per cent, i resoldre'l no vol dir que més endavant no sorgeixin noves divergències. Es tracta d'obrir un espai per expressar i escoltar els sentiments i percepcions del que ha passat, per reequilibrar les dinàmiques de poder, per analitzar la dinàmica del conflicte, i per arribar a descobrir les necessitats que hi ha al darrere de les postures que es plantegen. Habitualment, davant un conflicte, ens quedem en les posicions, no analitzem ni responem a les necessitats. Les posicions són el que exigeix cada part, la solució preferida de cada part. Normalment són dues (una de cada part) i són totalment antagòniques, a més de ser l'aparença del conflicte, no la seva arrel. Des d'elles és molt difícil arribar a acords satisfactoris i justos. Només es pot escollir entre dues opcions, i normalment sense punts en comú. La idea és anar més enllà de les posicions: plantejar-nos per què l'altra part demana el que demana, què aconseguiríem si acceptéssim el que demana, què creiem que podríem perdre si acceptéssim el que demana...

Preguntes així ens van fent arribar a les necessitats, que són l'arrel del conflicte, que no són totalment antagòniques i que es poden resoldre de moltes maneres, algunes de les quals podran ser satisfactòries per a ambdues parts.

En aquest procés, com ja he dit, seran fonamentals les habilitats de comunicació, especialment les de l'escolta activa, i moltes vegades serà necessària la intervenció d'una ter-

cera part que ens ajudi a conduir aquest procés, però sempre tenint en compte que l'acord depèn de les parts, no de qui fa de mediador, ja que sinó es converteix en àrbitre.

Prevenció o "provenció" (J. Burton) del conflicte?

Provenció. La paraula "provenció" té una sèrie de connotacions que no ens serveixen a l'hora de parlar dels conflictes. Es tracta d'anticiparse (això està bé) a alguna cosa que es considera negativa per evitar que succeeixi. Els conflictes no són negatius ni s'han d'evitar. S'han de fer aflorar i s'han d'abordar com més aviat millor, sense esperar que arribin a una fase violenta. Parlar de prevenció de conflictes ens segueix mantenint en aquesta perspectiva que ens fa actuar negativament davant ells: reprimint, negant, tapant...

La "provenció" (terme que vaig crear a partir d'un terme similar utilitzat per Burton) pren aquesta part d'anticipació i, per no forçar molt més la llengua, vaig decidir explicar-la a partir d'un verb que sí que existeix, el de "provenir". Així, la podríem definir com el fet educatiu de proveir tota la comunitat educativa (alumnat, professorat, personal docent, famílies...) de tot un conjunt d'habilitats, eines, estratègies, etc., que permetin abordar positivament els conflictes quan tot just estan començant, sense esperar a la fase de crisi. Això significa començar a treballar el primer dia de classe, sense esperar que hi hagi una agressió.

Quines habilitats són necessàries per a la prevenció del conflicte a nivell educatiu?

La prevenció comporta construir una escala com a símbol d'un procés educatiu. Procés, no activitats sense connectar i sense coherència. Escala que s'ha de veure com una escala de cargol, ja que els processos humans mai són processos lineals. Els graons d'aquesta escala serien: les **dinàmiques de presentació** (reconèixer i dirigir-se a cadascú pel nom pel qual li agrada que li diguin i no per malnoms, etc.), el **coneixement** (conèixer coses que tenim en comú i d'altres que ens diferencien), **treballar la confiança basada en el respecte i la responsabilitat** (quan hi ha confiança les coses s'interpreten millor i hi ha més voluntat per afrontar els conflictes de forma positiva), i l'**estima** (l'autoestima, l'estima cap a les altres persones del grup, el reforçament positiu, l'efecte Pigmalión, l'afecte, la integració de tot el grup classe des del millor de cada persona

que en forma part i respectant la seva diversitat). Quan els alumnes construeixen aquests quatre primers graons i fan seu l'espai, formen un primer bloc dins de la prevenció que estaria relacionat amb el pla d'acollida dels primers dies de curs. A partir d'aquí, altres eines fonamentals de la prevenció serien la comunicació activa, efectiva i empàtica i aprendre a prendre decisions per consens.

Hi ha tècniques i estratègies per treballar el conflicte a l'aula. Ens n'expliques una?

Per treballar amb tota la classe és molt important l'assemblea. Però per a casos entre dos, es pot posar en marxa la taula de negociació: una taula amb dues cadires enfrontades, sobre cada una de les quals hi ha una cartolina; en una hi ha dibuixada una gran orella, i en l'altra una gran boca. Quan hi ha un conflicte, les parts surten a la taula de negociació. Qui està sota l'orella, escolta; qui està sota la boca,

conta la seva versió dels fets, la seva percepció. Després, s'aixequen i canvien de cadires per tal que qui ha escoltat conti i qui ha comptat escolti. Es poden posar taules de negociació fora de cada classe o per a diverses classes. A infantil les taules estan dins l'aula i l'orella i la boca poden ser més visibles, construïdes amb suro blanc i pintades. Això s'ha de fer des de les primeres edats, de manera que els infants aprenguin a contar les seves percepcions i sentiments i aprenguin a escoltar els de les altres persones.

Tens un llarg recorregut en l'educació per la pau... Explica'ns una experiència inoblidable.

És molt difícil escollir. Afortunadament, són tantes.

El vuit de març, en un col·legi, celebrant el dia de la dona. Es va decidir fer una cosa molt important en l'educació per la pau: aplicar el mètode socioafectiu. No es tracta de parlar dels temes, sinó de viure'ls en la pell d'un mateix. Els nens es van reagrupar amb els mestres en algunes aules per seguir amb la classe, mentre que les nenes es van concentrar al pati amb les mestres per organitzar i celebrar el seu dia amb una festa. Els nens estaven molt enfadats: "això és injust". "Efectivament, d'això és del que es tracta el dia d'avui, que és injust ser tractat de manera diferent a causa del teu sexe, i això passa cada dia." Els nens no avançaven continguts en les classes: parlaven dels seus sentiments, de com n'era d'injusta la discriminació i, a partir de la seva experiència, en la pell pròpia, analitzaven la realitat de la seva escola, la seva ciutat, etc., per veure fins a quin punt passava allò en el dia a dia. I què podien fer per canviar-ho. Ja no era una cosa que havien llegit o els havien comptat: ho havien viscut.

Però l'experiència no va acabar allí. Quan les nenes al pati celebraven la seva festa, es col·locaven entre les pistes o al seu voltant, mai en la zona de joc, tot i que aquesta estava buida. Va ser una visualització extrema d'una cosa que també passava diàriament. Van ocupar el lloc habitual, excloses dels camps de joc. Però com

que estaven buits era tan impactant... Allò va provocar que a partir d'aquell dia es treballés un programa de reestructuració del pati que incorporés materials i jocs cooperatius que permetessin jugar a nens i nenes, a més petits i més grans, etc. Aquests programes d'ús cooperatiu i integrador del pati estan tenint un gran efecte en la millora de la convivència. I no es tracta necessàriament, si no ho decideixen així, que desaparegui l'ús alguns dies i en alguns espais per practicar esports com el futbol, però no de manera exclusiva.

Una frase que "et dóna pau":

No vull estar en pau, vull construir la pau, dia a dia. Si entenem la pau com a passivitat, com a tranquil·litat, no vull estar en pau. Vull que no em sigui aliè res humà, vull ser intolerant enfront de les injustícies que ens envolten, vull lluitar contra la indiferència i treballar per transformar aquestes realitats. Crec molt en la frase que se sol adjudicar a Gandhi de "no hi ha un camí per arribar a la pau, la pau és el camí".

Gràcies.

Equip de Redacció de PrisMa

www.educat.cat
educat@prisma.cat